

8. Криміналістика : [підручник для студ. юрид. ВНЗ] / [кол. авт. В.М. Глібко, А.Л. Дудніков, В.А. Журавель та ін.] ; за ред. В.Ю. Шепітька. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – С. 252.

9. Леви А.А. Применение метода реконструкции при расследовании / А.А. Леви, Я.Г. Цыпарский. – М. : ВИ по изуч. причин и разработке мер предупр. преступности, 1975. – С. 87.

10. Макаренко Е.И. Использование виктимологических данных при допросе потерпевших по делам о квартирных кражах / Е.И. Макаренко // Актуальные проблемы совершенствования производства следственных действий : сборник научных трудов. – Ташкент, 1982. – С. 120–131.

11. Николайчик Н.И. Методика расследования хулиганства : [лекция] / Н.И. Николайчик. – Мн. : МВШ МВД СССР, 1985. – 28 с.

12. Порубов Н.И. Научные основы допроса на предварительном следствии / Н.И. Порубов. – 3-е изд., перераб. – Мн. : Высшэйшая школа, 1978. – С. 14.

13. Удалова Л.Д. Деякі проблеми допиту інформатора в кримінальному судочинстві України / Л.Д. Удалова // Вісник Луганської академії внутрішніх справ. – 2003. – № 1. – С. 133–137.

14. Шепітько В.Ю. Допит : [науково-практичний посібник] / В.Ю. Шепітько. – Х. : КримАрт, 1998. – С. 3.

МАКАРЕНКО Є. І.,
кандидат юридичних наук, професор
(Дніпропетровський гуманітарний
університет)

УДК 343.985.2

ЧИ Є ДОКАЗОМ ФАКТ ЗАТРИМАННЯ ПІДОЗРЮВАНОВОГО В УЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ

У статті висвітлюється реальна мета, яку має переслідувати кримінально-процесуальне затримання особи, підозрюваної в учиненні злочину.

Ключові слова: підозрюваний, затримання, захід забезпечення кримінального провадження, процесуальна (слідча) дія, доказування.

В статье освещается реальная цель, которую преследует уголовно-процессуальное задержание подозреваемого в совершении преступления.

Ключевые слова: подозреваемый, задержание, мера обеспечения уголовного производства, процессуальное (следственное) действие, доказывание.

This article highlights the real goal pursued criminal procedure detention of the suspect to the crime.

Key words: suspect, detention, measures to ensure the criminal proceedings, procedure (investigation) action proof.

Вступ. На жаль, статус кримінально-процесуального інституту «затримання підозрюваного» тривалий час залишається невизначеним, про що певною мірою свідчить троїста позиція вітчизняного законодавця. Нагадаємо, що, згідно з п. 8 ч. 2 ст. 131 Кримінального

процесуального кодексу України (далі – КПК України) [2], «затримання» є заходом забезпечення кримінального провадження, використовуваним слідчим як більш жорстка міра для досягнення дієвості кримінального провадження в разі, якщо підозрюваний не з'являється за викликом. Трохи інакше позиціонує «затримання» ч. 2 ст. 176 цього самого кодексу, убагаючи в ньому тимчасовий запобіжний захід, що полягає в короточасному (що не перебільшує 72 годин) ув'язненні підозрюваного шляхом поміщення його до Ізолятора тимчасового тримання (далі – ІТТ) і застосовується виключно слідчим суддею в ході досудового чи судового слідства. Зрештою, оскільки як спосіб констатації й закріплення факту, змісту й результатів «затримання» особи, підозрюваної в учиненні злочину, законодавець (ч. 1 ст. 104, ч. 5 ст. 208 і ч. 6 ст. 223 КПК України) вимагає складання протоколу, що є обов'язковим атрибутом не запобіжних заходів, а всіх гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, які мають на меті збирання та перевірку доказів, то це є переконливим аргументом того, що «затримання підозрюваного» належить ще й до слідчих (розшукових) дій.

Іншими словами, трояко визначаючи сутність, зміст і процесуальну форму «затримання підозрюваного»: чи то це захід забезпечення кримінального провадження, чи то це тимчасовий запобіжний (превентивний) захід, чи то це процесуальна (слідча) дія, законодавець фактично спантеличує правоохоронців. Така обставина, породжуючи з цього приводу розбіжності в поглядах учених і практиків, шкодить одноманітному і правильному застосуванню цієї процесуальної дії, нерідко призводить до помилок у слідчій практиці, тягне за собою порушення прав і законних інтересів громадян і, врешті-решт, сприяє тому, що «інститут кримінально-процесуального затримання» остаточно втрачає своє вихідне призначення в кримінальному процесі.

Затриманню осіб, підозрюваних у учиненні злочину, присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних науковців, одна частина яких, у тому числі й автор статті традиційно вважають «затримання» унікальним способом збирання та перевірки доказів винуватості підозрюваного в учиненні злочину й, відповідно, слідчою (розшуковою) дією [3]. Інші ж заперечують цю точку зору, мотивуючи, що затримання не містить у собі ані пошукових, ані пізнавальних, ані посвідчувальних операцій [4]. Усе це робить украй необхідною подальшу наукову розробку цієї проблеми.

Постановка завдання. З огляду на неоднозначність позицій, висловлених вітчизняним законодавцем і науковцями, автор статті має на меті сформулювати у правоохоронців чітке уявлення, що «законне затримання» особи, підозрюваної в учиненні кримінального правопорушення, як і будь-яка інша слідча (розшукова) дія, має бути спрямоване на збирання або перевірку доказів винуватості підозрюваного в учиненому ним злочині.

Результати дослідження. Ігноруючи спадкоємність і всупереч реальним потребам сучасної правоохоронної практики, деякі вітчизняні вчені-процесуалісти в прагненні захистити особу, яка вчинила діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, настільки гіпертрофують і формалізують «інститут затримання підозрюваного», що фактично готові зрадити головні завдання кримінального провадження (ст. 2 КПК України) й, по суті, обеззброїти слідчого в його надскладній діяльності щодо викриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (далі – злочин).

Насамперед варто зазначити, що загалом «затримання» є дієвим засобом забезпечення кримінального провадження (а так само судового розгляду), участь у якому підозрюваного (обвинуваченого) є обов'язковою. У протилежному разі розпочате провадження втрачає як досудову, так і судову перспективу. Оскільки затримання застосовується з метою забезпечення кримінального провадження, установлення й доведення провини особи, підозрюваної в учиненні правопорушення, яке може мати різні ступені суспільної небезпеки, ця міра державного примусу використовується як в адміністративному (ст. ст. 259–261 Кодексу про адміністративні правопорушення України (далі – КпАП України)), так і в кримінально-процесуальному законодавстві (ст. ст. 207–208 КПК України) України. В обох випадках аналіз дій, що становлять затримання правопорушника, дає змогу зробити висновок, що й адміністративне, і кримінально-процесуальне затримання практично розпадається як мінімум на дві самостійні стадії: фактичне затримання та його процесуальне оформлення.

Однак украй дивує те, що вимога законодавця тлумачити «затримання» тимчасовим запобіжним заходом на практиці призвела до того, що такий важливий процесуальний документ, як протокол затримання, із протоколу слідчої дії (призначеного для фіксації ходу, змісту й результатів затримання) перетворився на документальну підставу для поміщення підозрюваного до ІТТ затриманих. Між тим така практика прямо суперечить кримінально-процесуальній доктрині стосовно традиційного призначення юридичних актів досудового слідства, згідно з якою протокол є процесуальним актом, у якому фіксуються хід і результати проведення процесуальної (слідчої) дії, спрямованої на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів, що мають значення для конкретного кримінального провадження, та засвідчується їх дійсність (ч. 1 ст. 104, ч. 1 ст. 223 КПК України), а постановою – процесуальний акт, у якому мотивується й формулюється прийняте слідчим процесуальне рішення (ч. 3 ст. 110 КПК України). Безумовно, рішення про затримання (так само, як і тримання під вартою) має бути належним чином мотивоване, тому має прийматися у формі постанови, а не формулюватися в протоколі як документі, що фіксує юридично значущий (доказовий) факт.

Як уже зазначалося, на жаль, із питань щодо поняття, сутності й практичного застосування «інституту затримання підозрюваного» науковці тривалий час не можуть дійти спільного розуміння. Низка вчених-юристів вважають «затримання» слідчою (розшуковою) дією та засобом отримання доказів. Так, А.К. Гаврилов вважає затримання підозрюваного однією зі слідчих дій і характеризує його не тільки як захід процесуального примусу, а і як самостійний спосіб одержання доказів [3, с. 93]. А.Я. Дубинський дотримується такої самої точки зору, при цьому додатково зазначаючи, що протокол затримання є джерелом доказів [3, с. 161–162]. Ми також здавна поділяємо вищевказану позицію, бо вважаємо «законне затримання» дією, що полягає у фізичному захопленні (на місці злочину, у результаті переслідування або розшуку), обеззброєнні й доставлянні до органу досудового розслідування особи, підозрюваної, обвинуваченої чи засудженої за вчинення злочину, за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі, з метою ідентифікації затриманої особи, з'ясування її причетності до вчиненого кримінального правопорушення й у разі підтвердження наявної підозри вирішення питання щодо доцільності та виду запобіжного заходу, який має бути застосований до неї з метою забезпечення належної участі підозрюваної особи в досудовому й судовому кримінальному провадженні [3, с. 254–285].

Навряд чи хто наслідиться заперечити, що кримінально-процесуальному затриманню особи, підозрюваної в учиненні кримінального правопорушення, властиві всі ознаки, що висувуються вченими до слідчої (розшукової) дії [5, с. 7–19]: має свою мету, завдання, підстави й умови, організаційно-тактичні прийоми проведення, процесуальний порядок оформлення його ходу та результатів і слугує ефективним процесуальним способом отримання фактичних даних у кримінальному провадженні, які втілюються в процесуально-правову форму – протокол (ч. 5 ст. 208 КПК України). Будучи здатним не тільки давати імпульс зафіксованій інформації, а й переносити її в просторі й часі, протокол є надійним носієм доказової інформації.

Щоправда, існують й інші точки зору. Так, наприклад, І.М. Гуткін вважає затримання слідчою дією, але «само по собі затримання підозрюваного, – пише він, – безпосередньо не встановлює доказів» [6, с. 50]. І.Л. Петрухін по-своєму стверджує, що, «хоча протокол затримання є процесуальним документом, але вказані в ньому «підстави» затримання не мають статусу судових доказів... Доказове значення протоколу затримання як процесуального документа полягає лише в тому, що він засвідчує час і місце затримання певної особи, а також зроблені ним при цьому заяви» [7, с. 51]. А хіба того, що в справі з'являється особа, підозрювана в учиненні злочину, під час затримання якої були вилучені «речові докази» її причетності до злочину, та з цього приводу нею були зроблені конкретні заяви, замало для доказування її провини?

Зрештою, деякі автори заперечують зарахування «затримання» до процесуальних (слідчих) дій лише на тій підставі, що воно часто-густо здійснюється до відкриття кримі-

нального провадження. Проте й ця позиція є хибною, адже в підпункті «с» п. 1 ст. 5 Конвенції з прав людини (1950 р.), ратифікованій Законом України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР, чітко зазначено, що «законним вважається затримання або арешт особи, здійснені з метою її передачі компетентним органам за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні правопорушення, або коли це обґрунтовано вважається необхідним для запобігання вчинення нею правопорушення, або втечі після його вчинення» [1]. Інакше кажучи, відповідно до положень ст. 5(1)с Конвенції, затримання застосовується тільки тоді, коли особа затримана у зв'язку з кримінальним правопорушенням, і є законним лише в разі його здійснення для досягнення однієї з вищевказаних цілей. При цьому затриманий має бути поінформований про мету, підстави його затримання та відповідний закон країни, що дає право на таке затримання. Звідси затримання (арешт), здійснене всупереч зазначеним положенням, автоматично має визнаватися незаконним¹.

До речі, варто наголосити, що аналогічним чином питання затримання (арешту) правопорушників розв'язані й у КПК України 2012 р., де вперше у вітчизняній юриспруденції дії громадян, спрямовані на затримання й доставляння до правоохоронного органу особи, підозрюваної в учиненні кримінального правопорушення (так званий громадянський арешт), до відкриття кримінального провадження й за відсутності відповідної ухвали слідчого судді (суду) законодавець вважає законним (правомірним) затриманням (ч. 2 ст. 207 і ч. 1 ст. 208 КПК України), звісно, якщо при цьому не було допущено перевищення заходів, необхідних для затримання правопорушника (ст. 38 Кримінального кодексу України (далі – КК України)). Більше того, кожен, хто здійснив законне затримання особи в порядку, передбаченому ст. ст. 207–208 КПК України, може тимчасово вилучити її майно, яке разом із доставленою затриманою особою він зобов'язаний передати слідчому, факт чого засвідчується протоколом (ч. 1 ст. 168 КПК України).

Усе це стало правомірним на тій підставі, що, на відміну від попередніх десятиліть, відповідно до ст. 42 КПК України, особу прийнято вважати підозрюваною з моменту її фактичного затримання на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення та негайного повідомлення їй про підозру, як того вимагають ст. 276–278 КПК України. Відповідно, відтепер суттєво змінився й момент фактичного затримання підозрюваного, коли він силою або через підкорення наказу змушений залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою (ст. 209 КПК України). А це, у свою чергу, означає, що саме з цього моменту (а не після оголошення особі протоколу затримання, як це було за часів дії КПК України 1960 р.) кримінально-процесуальне затримання підозрюваного можна розцінювати закінченим, адже залишилися лише одна формальність – скласти протокол. До речі, оформлення протоколу будь-якої гласної чи негласної слідчої (розшукової) дії робиться, як правило, на її завершальному етапі.

Отже, кримінально-процесуальне затримання особи, підозрюваної в учиненні злочину (а так само розшукуваного обвинуваченого чи засудженого, який утік із місця позбавлення волі), має розглядатися не як ізоляційний запобіжний захід (адже для цього існують «домашній арешт», «узяття під варту»), а у традиційному розумінні – як комплекс дій щодо захоплення, обеззброєння та доставляння цієї особи до компетентного органу, супроводжуваний фіксацією факту, обставин і результатів затримання шляхом відеозапису та їх остаточного юридичного оформлення у відповідному протоколі. Саме таке розуміння надає можливість не лише отримувати важливі докази у процесі затримання підозрюваного, а й використовувати їх надалі для доведення його провини. Не випадково правоохоронці керуються цими міркуваннями в повсякденній практиці для запобігання, припинення та розкриття злочинів.

¹ Справді, ст. 214 КПК України не передбачає можливості проведення гласних, негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) про відкриття кримінального провадження. Це мало б ставити «затримання» поза законом його застосування до прийняття такого рішення, проте на практиці найчастіше підозрювані затримуються саме в той момент, коли про кримінальне провадження ще не може бути й мови.

Часто затримання правопорушника з речовим доказом стає кінцевою й доволі ефективною крапкою в процесі документування його злочинної діяльності. Наприклад, завчасно сплановане затримання вимагачів і хабарників на гарячому – в момент одержання хабара або відразу ж після цього – є одним із дієвих способів їх викриття, тому що надає можливість зафіксувати факт передачі та вилучення предмета хабара (або його прилюдного викидання, знищення тощо). При цьому, як справедливо наголошують фахівці [8, с. 5], факт затримання з речовим доказом настільки різоче психологічно впливає на хабарника, що він змушений зізнатися в інкримінованому йому злочині.

Отже, значення доказів і їхніх джерел для реалізації завдань розслідування є провідним, оскільки саме докази є єдиним засобом, за допомогою якого слідчий і суддя встановлюють істину в кримінальному провадженні. Саме через це доказам у кримінальному процесі й відводять чільне місце вчені-процесуалісти. Наприклад, М.М. Міхеєнко з цього приводу зазначає: «...у кінцевому підсумку, в кримінальному процесі як науці, навчальній дисципліні, галузі права і практичній діяльності все зводиться до практичної діяльності і доказів, бо вони є основним змістом кримінального процесу» [9, с. 115].

Висновки. Підсумовуючи, можна дійти важливих висновків.

Як відомо, у юриспруденції діяльність, спрямована на отримання доказів з метою встановлення істини, іменується доказуванням. Доказування полягає в збиранні, закріпленні, перевірці та оцінюванні доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження². Відповідно до вимог ч. 1 ст. 84 КПК України, «доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню». Серед обставин, які підлягають обов'язковому доказуванню у кримінальному провадженні, п. 2 ч. 1 ст. 91 КПК України наводить «винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення...». Задля цього «сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом» (ч. 2 ст. 93 КПК). Зрештою, чинне кримінально-процесуальне законодавство України вперше в історії свого розвитку передбачає й таке демократичне завоювання, що «докази можуть бути одержані на території іноземної держави в результаті здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження» (ч. 4 ст. 93 КПК України).

При затриманні підозрюваного органи досудового розслідування мають реальну можливість безпосередньо пізнавати різні обставини вчинення та приховування злочину, з огляду на що повинні використовувати всі можливості для того, щоб закріпити отримані відомості й забезпечити можливість їхнього використання в доказуванні у кримінальному провадженні всіх фактичних даних, що мають доказову перспективу. Наприклад, сукупність очевидних ознак на тілі, одязі особи чи місці події, що вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин, закон (п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України) зараховує до підстав затримання. З цього випливає, що такі сліди підлягають фіксації в протоколі затримання, а їх виявлення, вивчення та закріплення є невід'ємним елементом цієї процесуальної (слідчої) дії.

Безумовно, з метою забезпечення безпеки оточуючих громадян і самих себе, особа, котра провадить затримання, має право оглядати одяг підозрюваного й наявні при ньому речі та предмети, а також вилучати їх, особливо холодну й вогнепальну зброю, які зобов'язана передати слідчому, що має бути засвідчено шляхом складання окремого протоколу (ч. 1 ст. 168 КПК України).

² Див.: ч. 2 ст. 91 КПК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/>.

Варто зауважити, що, відповідно до ч. 2 ст. 93 КПК України, «процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи і висновки експертів». Як видно, на відміну від попереднього, чинний КПК України не наводить у переліку джерел доказів «протоколи процесуальних дій та додатки до них». Проте, якщо уважно проаналізувати зміст ст. 99 КПК України, то можна дійти однозначного висновку, що «документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження». А в ч. 2 цієї самої статті наголошується, що до документів за умови наявності в них відомостей, передбачених частиною першою цієї статті, можуть належати «складені в порядку, передбаченому цим Кодексом, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії».

Отже, КПК України не забороняє, а передбачає можливість отримання доказів у процесі затримання правопорушника й засіб їх фіксації та посвідчення – протокол затримання, у якому засвідчуються обставини й факти, установлені при затриманні особи. Будучи процесуальним носієм фактичних даних, що мають значення для справи (належать до предмета доказування) й відповідають вимогам допустимості та достовірності, протокол затримання підозрюваного, безсумнівно, є джерелом доказів у кримінальному провадженні. При цьому доказове значення протоколу затримання полягає в тому, що в процесі піймання підозрюваного встановлюються (виявляються, констатуються), а в протоколі затримання адекватно відображаються обставини й факти, що мають значення для кримінального провадження. Навряд чи доказова інформація може бути отримана шляхом ув'язнення підозрюваного («домашнього арешту» або поміщення до ІТТ). Якби законодавець під затриманням розумів тільки ці дії, то протокол затримання зараховувати до джерел доказів не мало б сенсу.

Безумовно, затримання підозрюваного містить у собі досить широкий комплекс методів пізнання злочинної події: елементи безпосереднього візуального спостереження за підозрюваною особою, елементи огляду її тіла, елементи особистого обшуку. Звичайно, варто враховувати, що затримання підозрюваного є дією, що відбувається в екстремальній обстановці. Тим не менше, кожний, хто опинився втягнутим у сферу злочинної події, зобов'язаний ужити невідкладних заходів щодо затримання правопорушника, закріплення явних слідів злочину, виявлених на ньому та його одязі, при ньому, у його житлі чи на місці події, вилучення й закріплення слідів, що швидко псуються, фіксації (у тому числі шляхом технічного документування з використанням власного мобільного телефону) результатів спостереження, а також щодо охорони місця події з тим, щоб виключити знищення слідів злочину з боку підозрюваного чи інших зацікавлених осіб. Виконання таких дій забезпечуватиме як отримання доказів у процесі затримання, так і можливість результативного проведення надалі огляду місця події та місця затримання, освідування, особистого обшуку й інших слідчих (розшукових) дій.

Своєчасне вилучення та процесуальне закріплення виявлених слідів злочину виключить можливість їх знищення з боку затриманого на шляху його доставляння до правоохоронного органу, являтиме реальну можливість перевірки і спростування неправдивих заяв з боку останнього про те, що «викривальні докази» були йому підкинута, підкладені або утворилися в процесі припинення його дій або доставляння його до органу розслідування. Тим самим виконання дій із документування (фіксації) та посвідчення ходу й результатів затримання підозрюваного дасть змогу правильно визначити належність до кримінального провадження, допустимість і достовірність отриманих при цьому речових джерел доказової інформації, факту й результатів застосування технічних засобів та інших фактичних даних.

Усе викладене надає можливість зробити висновок про те, що затримання підозрюваного є важливим процесуальним засобом збирання доказів, а протокол затримання є суттєвою ланкою їх процесуального закріплення й оформлення.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав і основних свобод людини (прийнята 04.11.1950 р. і ратифікована Законом України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР) // Офіційний вісник України від 16.04.1998. – 1998. – № 13; № 32 від 23.08.2006. – С. 270.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI, уведений у дію з 20.11.2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № № 9–10, 11–12, 13. – Ст. 88 (Зі змінами, унесеними згідно із Законом України від 06.05.2014 р. № 1235-VII).
3. Див.: Шейфер С.А. Доказательственное значение задержания подозреваемого / С.А. Шейфер // Соц. законность. – 1972. – № 3. – С. 56; Шейфер С.А. Следственные действия: система и процессуальная форма / С.А. Шейфер. – М. : Юрид. лит., 1981. – 128 с.; Дубинский А.Я. Некоторые вопросы правовой регламентации задержания подозреваемого в совершении преступления / А.Я. Дубинский // Материалы теоретической конференции по итогам научно-исследовательской работы профессорско-преподавательского состава за 1972 год. – К. : Киевская ВШ МВД СССР, 1973. – С. 87–92; Федоров Ю.Д. Тактика задержания / Ю.Д. Федоров. – Ташкент, 1975; Короткий Н.Н. Задержание лица, подозреваемого в совершении преступлений / Н.Н. Короткий. – К. : Изд-во МВД УССР, 1977; Янушко В.И. Тактика задержания подозреваемых / В.И. Янушко. – Минск, 1981; Гаврилов А.К. Задержание подозреваемого в совершении преступления / А.К. Гаврилов // Следственные действия : [учебное пособие]. – Волгоград : ВСШ МВД СССР, 1984. – 268 с.; Тертышник В.М. Задержание подозреваемого: содержание и процессуальная форма / В.М. Тертышник // Вопросы уголовного процесса и криминалистики – М. : ВНИИ МВД СССР, 1988; Тертышник В.М. Кримінально-процесуальне право України : [підручник] / В.М. Тертышник. – 5-те вид., доп. і перероб. – К. : А.С.К., 2007. – С. 421; Чувилов А.А. Производство следственных действий / А.А. Чувилов // Уголовный процесс : [учебник для вузов] / под ред. В.П. Божьева. – М. : Спак, 1998. – С. 286–288; Громов Н.А. Уголовный процесс России / Н.А. Громова. – М., 1998. – С. 307; Шибіко В.П. Слідчі дії / В.П. Шибіко // Кримінальний процес України / [М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко]. – К. : Либідь, 1999. – С. 244; Малярова В.О. Сутність затримання як слідчої дії / В.О. Малярова // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. Спецвипуск. – Х. : НУВС. – 2000. – С. 133–136; Мельников В.Ю. Задержание подозреваемого : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В.Ю. Мельникова – Краснодар, 2004. – 169 с.; Макаренко Є.І. Розшук і затримання підозрюваних (звинувачених) у наркобізнесі : [навчальний посібник] / Є.І. Макаренко. – Д. : Юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2005. – с. 83; Макаренко Є.І. Теорія та практика встановлення й затримання осіб, якими учинено злочин : [монографія] / Є.І. Макаренко. – Дніпропетровськ : Дніпр. держ. університет внутрішніх справ, 2011. – С. 254–285; Матисов К.В. Задержание и доставление в ОВД лиц, подозреваемых в совершении преступлений : [учеб.-метод. пособ.] / К.В. Матисов. – Челябинск : Челяб. юрид. ин-т МВД России, 2005; Погорельский М.А. Затримання підозрюваного: проблеми обґрунтування рішення / М.А. Погорельский // Юридичний радник. – 2007. – № 6 (20). – С. 92–97; Бірюков В.П. Юридична природа затримання: постановка проблеми / В.П. Бірюков // Форум права. – 2010. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10bvrpzpp.pdf>; Карпов Н.С. Питання затримання обвинуваченого, який перебуває в розшуку / Н.С. Карпов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 2010_3/karrov.htm; Меживой В.П. Актуальні питання затримання осіб за новим КПК України / В.П. Меживой, О.В. Меживой [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.corp-iguvd.lg.ua/d130106.html>.
4. Сергеев А.И. Задержание лиц, подозреваемых в совершении преступления, по советскому уголовно-процессуальному закону / А.И. Сергеев. – Горький, 1976. – 60 с.; Абдумаджидов Г.А. Расследование преступлений / Г.А. Абдумаджидов. – Ташкент, 1986. – С. 104; Григорьев В.Н. Задержание подозреваемого органами внутренних дел / В.Н. Григорьев. – Ташкент, 1989; Черненко А.П. Кримінально-процесуальне затримання особи: Слідча дія чи запобіжний захід? / А.П. Черненко // Організаційно-правові питання реформування судового слідства в Україні : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції.

Донецьк, 13 грудня 2002 р. – Донецьк : ДІВС, 2003. – С. 125–132; Білоусов О.І. Затримання підозрюваного як тимчасовий запобіжний захід у кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / О.І. Білоусов. – Одеса, 2006; Чернова А.К. Затримання особи, підозрюваної в скоєнні злочину : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / А.К. Чернова. – Одеса, 2009; Ангеленюк А.-М. Ю. Окремі аспекти реформування інституту кримінально-процесуального затримання / А.-М. Ю. Ангеленюк // Митна справа. – 2012. – № 1. – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 112–116.

5. Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальна регламентація слідчих дій : [монографія] / Л.М. Лобойко, А.П. Черненко. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський держ. ун-тет внутр. справ, 2005. – С. 7–19; Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальне право : [навч. посіб. для підгот. до держ. іспиту] / Л.М. Лобойко. – 3-є вид., доп. і перероб. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. – 2008. – С. 86; Грошевий Ю.М. Шляхи вдосконалення судоустрою та судочинства України / Ю.М. Грошевий // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 4. – С. 193–203.

6. Гуткин И.М. Актуальные вопросы уголовно-процессуального задержания / И.М. Гуткин. – М. : Академия МВД СССР, 1980. – С. 50.

7. Петрухин И.Л. Задержание / И.Л. Петрухин // Проблемы кодификации уголовно-процессуального права. – М. : ИГПАН СССР, 1987. – С. 51.

8. Ляш А.О. Затримання підозрюваного у справах про отримання хабара / А.О. Ляш, В.М. Ліщенко // Часопис Академії адвокатури України – 2012. – № 16. – С. 5.

9. Кримінальний процес України : [підручник] / [М.М. Міхеєнко, Т.В. Нор, В.П. Шибіко]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Либідь, 1999. – 536 с.

ОЛІЙНИКОВ Г. В.,

кандидат медичних наук, доцент
кафедри кримінального права
та кримінології юридичного факультету
(ДВНЗ «Національний гірничий
університет»)

СИВОЛАП І. І.,

полковник міліції, старший викладач
кафедри цивільного та господарського
права юридичного факультету
(ДВНЗ «Національний гірничий
університет»)

УДК 343.985 – 058.55 343.95

**ПСИХОЛОГІЧНА ВЕРИФІКАЦІЯ СЕРІЙНИХ ЗЛОЧИНЦІВ
НА ЕТАПАХ ДОСУДОВОГО Й СУДОВОГО СЛІДСТВА**

У статті розглядаються проблемні питання психологічної верифікації серійних злочинців на етапах досудового й судового слідства, види слідчих дій, законність доведення справи до судового розгляду, мотивація девіантної поведінки серійних злочинців.

Ключові слова: *серійний злочинець, верифікація, види досудового й судового слідства, патопсихологічні зміни, манії, фобії, мотивація, девіантна поведінка.*

